

semvät neuvostotasavallat ovat vielä vähemmän demokraattisia kuin Venäjä? Satojen vuosien yhteisen historian Venäjän kanssa jakava slaavilainen, mutta eteläisempi Ukraina näyttää demokration näkökulmasta vielä synkemmältä kuin Venäjä, vaikka etäisyydet ja muut maantieteen asettamat reunaehdot eivät ole läheskään Venäjän luokkaa.

En suinkaan kritisoi Juntusen luomaa kuvaa geopolitiikasta Venäjällä tai venäläisen geopolitiikan ajatusrakennelmista sinänsä. Kirjasta välittyvä kuva on mielestäni havainnollinen ja oikea, ja se oli aikakin tuoda suomalaisten lukijoiden ulottuville. Kirjasta ei kuitenkaan välity pyrkimys analysoida venäläistä geopolitiikka ajattelua aivan loppuun asti. Miksi juuri klassinen geopolitiikka ja varsinkin ydinmaateoria nousivat pääosaan 1990-luvulla? Geopolitiikka/poliittinen maantiede tieteenä on ydinmaateorian jälkeisinä vuosikymmeninä lännessä tehnyt paljon muutakin ja haastanut vanhoja käsityksiä. Venäjällä otettiin käyttöön geopolitiikan perinnöstä omiin tarkoituksiin parhaiten sopiva. Millaisiin johtopäätöksiin päädyttiisiin toisten tutkimusten maailmankuviin nojautuen? Geopolitiikasta ja karttakuvasta on ammennettu helppoja vastauksia vaikeisiin kysymyksiin.

Klassisen geopolitiikan karttakuviin ja käsitteisiin nojautuneiden tutkimusten, muiden julkaisujen ja käsitysten Venäjällä 1990-luvulla saavuttamassa suosiossa ei sinänsä ole mitään ihmeteltävää. Lähtiessään hahmotamaan aatettaan 1990-luvulla Venäjä oli pahasti hukassa ja oli tietysti tärkeää päästä nopeasti takaisin kartalle. Ja kartallahan Venäjä näyttää suurelta ja mahtavalta. Geopolitiikka saavutti suosiot verraten helposti. Luulisin, että geopolitiikka havainnollistaa hyvin myös muiden tieteenalo-

jen ongelmia Venäjällä. Läntistä keskustelua tunnetaan huonosti ja venäläiset julkaisevat lännessä melko vähän. Tiedeyhteisö eristyy muusta maailmasta ja aikaisemmasta tutkimuksesta voidaan valikoida yhteiskunnalliseen keskusteluun omiin tavoitteisiin parhaiten sopivat näkemykset, vaikka ne olisi muualla kumottu aikojen sitten. Mitä voimakkaampi on yhteiskunnallisessa keskustelussa niiden ääni, jotka klassiseen geopolitiikkaan ajatuksensa perustaen näkevät kansainväliset suhteet nollasummapelinä, sitä vaikeammalta näyttää Venäjän integroituminen ympäröivään maailmaan, minkä Juntunenkin näkee Venäjän ongelmien ratkaisuksi.

Geopolitiikan vahvuus yhteiskunnallisessa keskustelussa on vahinko. Toivoa sopii, että valtaosa Juntusen käyttämistä klassisen geopolitiikan näkemyksistä ammentavista lähteistä siirtyy vähitellen jumalaisten näytelmien ja Raamatun joukkoon ja osaksi Venäjän aatehistorian traditioita menettäen arvonsa ympäröivän maailman analyyttisinä kuvaajina. Mutta niin kauan kuin ne ovat vakava osa yhteiskunnal-

lista keskustelua, ne kannattaa ja pitää tuntea. Tässä on Juntusen kirjan kiistaton arvo. Geopolitiikka muovasi Venäjän aatehistoriaa 1990-luvulla eikä sitä voi sivuuttaa Venäjän kansainvälisen roolin määrittäjänä, vaikka karttakuvan nojautuminen on lähinnä haitannut Venäjän kansainvälistä kehitystä. Toivoa vain sopii, että myös geopolitiikan ja poliittisen maantieteen uudemmat saavutukset nousevat joskus vastaavaan asemaan Venäjän aatteen määrittelyssä. Kirja onnistuu hyvin tavoitteessaan tuoda lukijan ulottuville venäläisen geopiittinen ajattelu, mutta jättää osittain lukijan tehtäväksi päätellä, mikä arvo tällä geopolitiikalla on etenkin tutkimuksena, ja välittykö sen kautta tyhjentävä kuva Venäjän kansainvälisestä asemasta niin kuin Venäjällä laajasti käsitetään.

Viittaus:

Kolosoov, Vladimir (red.) (2000), *Geopolitiitšeskoje položenie Rossii: predstavlenije i realnost*. Moskva: Institut Geografii RAN/Art-Kurer.

Antti Helanterä

Vastavirtaan valtavirrassa: näkökulmia Pietariin

Mikko Keinonen (toim.): Näkymätön Venäjä. Kirjoituksia Pietarista. Tampere: Tampereen yliopiston tiedotusopin laitos ja TOK Clinus, 2003. 229 s.

Näkymätön Venäjä koostuu Tampereen yliopiston tiedotusopin opiskelijoiden kirjoittamista Pietaria käsittelevistä artikkeleista, jotka syntyivät tiedotusopin laitoksen järjestämän samanimisen kurssin tuloksena. Kirja sisältää seitsemän osiota, joissa luodaan katsaus ympäristö- ja

muuhun järjestötoimintaan, etnisien vähemmistöjen asemaan, venäläiseen arkeen (tarkoituksella kokoelman suppein osio), internetiin, kuvataiteeseen, elokuvaan ja populaarimusiikkiin. Valtaosa kirjaan kootuista artikkeleista on ilmestynyt aiemmin eri suomalaisissa sanoma- ja aikakauslehdissä.

Kirjan nimi *Näkymätön Venäjä* viittaa sen tavoitteeseen nostaa esille Venäjältä sellaisia aiheita, jotka usein jäävät valtavirtamediassa huomiotta. Nimi herättää myös toiveen siitä, että nyt

suomalaisille lukijoille avataan Venäjän sielu ja sydän kaikessa moninaisuudessaan. Kirjan alaot-sikko ”Kirjoituksia Pietarista” vetää jalat maan pinnalle ja rajaa kirjan aihepiirin. Kirjan nimi *Näkymätön Venäjä* on kuitenkin hieman harhaanjohtava – minkä myös kirjan toimittaja Mikko Keinonen itsekin auliisti myöntää johdannossaan. Kirjan tarkoituksena on kertoa Pietarista myönteisiä tarinoita katastrofiuutisten vastapainoksi, mikä on hyvin tervetullutta suomalaisen Venäjä-kuvan monipuolistamiseksi. Mutta koska kirjassa liikutetaan vain ja ainoastaan Pietarissa, ja Pietarin sisälläkin vain hyvin tarkkaan rajatuissa yhteisöissä ja alakulttuureissa, olisi kirjalle ollut osuvampi otsikko *Näkymätön Pietari*. Tämä ei ole saivartelua, vaan tärkeä huomautus Venäjällä käynnissä olevan valtavan alueellisen erilaistumisen ja eriarvoistumiskehityksen valossa. Yleistävä puhe Venäjästä, kun itse asiassa viitataan vain yhteen kaupunkiin ja sen alakulttuureihin, on ongelmallista ja yksinkertaistavaa, eroja ja moniulotteisuutta jähmettävää. Tämä kommentti ei luonnollisestikaan vähennä kirjan ansioita vaihtoehdoisen Pietarin kuvaamisessa.

Johdantoluvussa kirjan toimittaja Mikko Keinonen kirjoittaa, että oli tietoinen päätös jättää kirjasta pois lähes kokonaan venäläistä arkielämää käsittelevät jutut, ja keskittyä sen sijaan taiteilijoiden ja aktivistien elämän valottamiseen. Tämä raja on aivan legitiimi, mutta sille annettava perustelu nähdäksemme on tuu. Kirjan kirjoittajien mielestä arjen ymmärtäminen ja tulkitseminen olisi vaatinut syvempää kulttuurin tuntemusta, jota valtaosalla heistä ei ollut. Pelkona oli, että tämän vuoksi he olisivat päätyneet helposti väärinymmärryksiin ja vahvistamaan stereotyyppioita venäläisyydestä. Tämä

on varmasti aiheellinen varaus, mutta toisaalta herää kysymys, kuinka kulttuurin muotojen — kuvataiteen, kirjallisuuden, elokuvan ja yhteiskunnallisten liikkeiden — journalistinen tarkastelu eroaa arjen tarkastelusta? Eikö sama tulkinnan ongelma tule yhtä lailla vastaan myös tässä? Kansalaistoiminnan ja venäläisen kulttuurielämän ymmärtäminen edellyttää varmasti yhtä lailla yhteiskunnan ja historian tuntemusta kuin arjenkin tulkitseminen. Semminkin kun taidetta ei voi useinkaan erottaa arkielämästä, vaan ne kietoutuvat tiiviisti yhteen (mikä myös näkyy hyvin kirjan taiteilijahaastatteluissa, joissa taiteesta puhutaan samassa lauseessa kuin esim. *kommunalka*-asunnon ongelmista).

Kirjan artikkelit ovat lyhyitä, helppolukuisia ja sujuvasti kirjoitettuja. Artikkelit jäävät kuitenkin harmittavan usein melko pintapuolisiksi ja ylimalkaisiksi, vaikka vähintään yhtä usein aiheet ovat mielenkiintoisia ja niistä olisi toivonut voivansa lukea enemmänkin. Esimerkiksi jokaiselle venäjänkävijälle tuttu ”muovikassimania” — muovikassin vimmainen käyttäminen tilanteessa kuin tilanteessa — on aiheena herkullinen ja hauska, mutta siitä ei tällä kertaa saada irti kovinkaan paljon. Tähän artikkeleiden tiiviyteen ja pintapuolisuuteen on todennäköisesti vaikuttanut myös *human interest* -juttutyyppi, jota valtaosa kirjan artikkeleista edustaa. Toinen meistä koki tämän *human interest* -konventioita noudattelevan tyylin hieman yksitoikkoiseksi ja puisevaksi, kun taas toisen mielestä lyhyet ja tiiviit kuvaukset sopivat hyvin, ja muodostuivat puuduttavaksi vain jos juttuja ahmi monta peräkkäin.

Kirjan osioiden keskinäisen järjestyksen olisi voinut rakentaa myös toisella tapaa. Koska kirjan tarkoituksena on monipuolis-

taa käsityksiä Venäjästä, olisi mielestämme ollut osuvaa aloittaa kirja ympäristö- ja järjestötoiminnan asemesta etnisiä vähemmistöjä käsittelevällä osiolla. Siinä kyseenalaistetaan valtaosalla suomalaisista oleva mielikuva venäläisten homogeenisyydestä, ja muistutetaan Venäjän olevan monikansallinen valtio, jonka arkipäivään vaikuttaa vieläkin Neuvostoliitossa harjoitettu rasismi.

Mielestämme kirjan kiinnostavimmat ja vahvimmat artikkelit löytyvät internetiä, rock-musiikkia ja uutta venäläistä elokuvaa käsittelevistä osioista. Internet-osiossa meitä viehättävät erityisesti Masjanja-animaatio ja venäläisten kasvavaa internetin käyttöä luotaavat artikkelit. Musiikki- ja elokuvaoasioissa artikkeleiden tyyllilajit ja rakenteet ovat vaihtelevampia ja vapaampia kuin muissa kirjan artikkeleissa, ja artikkelit saavuttavat myös kaivatua syvyyttä. Mikko Keinonen kirjoittaa asiantuntevasti Lenfilmin nykytilanteesta, Tšetšnian sotaa käsittelevistä elokuvista ja venäläisistä miliisisarjoista. Kirjan ehdoton helmi on Jari Kokon omiin kokemuksiin pohjaava humoristinen artikkeli, jossa hän kuvailee vaiherikasta opiskeluaan neuvostoliittolaisessa elokuvakoulussa ja pohtii alan koulutuksen muutosta 1990-luvulla. Kokko valottaa hauskaasti ja oivalta-vasti neuvostoliittolaisen arjen ristiriitaisuuksia ja epäjohdonmukaisuuksia.

Vaikka artikkelit ovatkin pääosin hyvin kirjoitettuja – ovat-han asialla kirjoittamisen ammattilaiset – olisi niiden kieliänsä tarkistusta kaivannut toimitusvaiheessa lisää tarkkuutta, sillä nyt mukaan on lipsahtanut turhan paljon kirjoitusvirheitä.

Kaiken kaikkiaan *Näkymätön Venäjä* tuo kaivatun lisän suomalaisen Venäjä-keskusteluun ainakin kahdella tapaa. Ensinnäkin *human interest* -otteensa ansios-

ta se avautuu ns. suurelle yleisölle ja houkuttelee myös sellaisia lukijoita, jotka eivät välttämättä juuri tunne Venäjää tai tietävät vain sen lukuisista ongelmista. Toiseksi se tarjoilee koko kirjon aiheita ja näkökulmia ja täyttää siten tavoitteensa tarjota vastatarinoita valtavirtamediassa yleensä vallitseville negatiivisille Venä-

jä-utisille. Kirjan luettuaan Pietaria ja pietarilaisia vähän tunteva kiinnittää varmasti seuraavalla matkallaan huomiota eri taval-la kaupunkiin, kaupunkilaisiin ja kaupungin vapaa-ajanviettotarjontaan.

Suvi Salmenniemi
Mira Haapaniemi

Reel – outoja tyyppisiä Petroskoista

Reel: *Strannye ljudi* (Sketis Music, 2002). Vutitsa ; Vo Tomskoi ; Udu i kaljuka ; Obrjadovaja ; Ivan ; Zarja ; Pomorskaja ; Ja hodila ja guljala... ; Kumuški.

Reel-yhtye on osa rajoja rikkovaa musiikkiyhteisöä, jossa yksinkertaisesti soitetaan ja lauletaan yhdessä. Petroskoilaisen Reelin lisäksi mm. pietarilaiset Volkov-trio ja Auksyon sekä moskovalainen Farlanders tapaavat vaihdella soittajia keskenään konserteissa ja projekteissa. Samalla häipyvät tyylin, genren ja suuntauksen rajat, ja nämä yhtyeet luokiteltaisiinkin jazzia, etnoa, rockia ja rap-musiikkia yhdisteleviksi hankkeiksi.

Reel-yhtyeen Aleksandr Leonov on kiinnostunut improvisaatiosta, musiikista elämäntapana. Käsitteellä ”communication groove” tarkoitetaan yhdessä soittamisen, siihen sisältyvän vuorovaikutuksen ja esitystavan erityisyyttä. Toinen yhtyettä luonnehtiva käsite on *lespromhoz-groove* (metsäteollisuus-groove). Nimi viittaa metsästään tunnettuun Karjalaan ja Venäjän pohjoiseen – Pomorjeen, Vologdaan ja Arkangeliin.

Useimpien Reel-sävellysten lähtökohdalla on jokin pohjoisvenäläinen laulu. Volkov-trio puolestaan lähtee keski- ja etelävenäläisten alueiden musiikista. Reel-

soittajien mukaan alkuperäinen kansanmusiikki on nykyaikaista, ja kansanmusiikin yhdistely rap-musiikkiin on hyvin luontevaa. Samanaikaisesti voidaan aistia sävellysten muinaiset lähtökohdat – ajat, jolloin ihmiset vaelsivat pitkin maata parempaa etsien. Yhtyeen ensimmäinen albumi *Outoja ihmisiä* on omistettu henkiselle vaellukselle ja eri musiikkivaikutteiden keskinäiselle läpitunkevuudelle.

Kaikki näyttää alkaneen Raulo Niemisestä, kuuluisasta suomalaisesta soitinten tekijästä, hänen kansansoittimia käsittelevästä kirjastaan ja jousikosta, johon Aleksandr Leonov ihastui. Niemisen lisäksi Reel-soittajat ilmoittavat opettajikseen Dmitri Pokrovskin kuuluisan moskovalaisen folk-yhtyeen, Vimme Saaren, ruotsalais-suomalaisen Hedningarna-yhtyeen, siperialaisen kurkkulaulun ja tuvalaisen Huun Huur Tuu -yhtyeen. Albumin avauslaulu Vutitsa sisältääkin kurkkulaulua. Pietarilaisista ja moskovalaisista muusikoista vaikutteita ovat antaneet Vjatšeslav Gaivoronski, Vladimir Volkov, Sergei Starostin, Leonid Fjodorov – he ovat kaikki tehneet saman linjan etno-jazz-rock -improvisaatioita, mikä on muuttunut jo elämäntavaksi.

Reelissä on viisi soittajaa, mutta yhtye esiintyy yhtä lailla kvartetina tai trionakin. Alek-

sandr Leonov (laulu, puhallimet, jousikko) on taiteilija, joka rikkoo tietoisesti ja rohkeasti musiikillisia kaanoneita ja on ilmiömainen lavaesiintyjä. Hän muistuttaa Rolan Bykovin esittämää *skomorohin* hahmoa Tarkovskin *Andrei Rubljov*-elokuvassa. Itseoppinut Leonov soittaa virtuoosimaisesti jousikkoa, erilaisia pillejä, huiluja ja eri aineksista tehtyjä torvia (soitinarsenaaliin kuuluu mm. valtava australialaisen mallin mukaan rakennettu torvi, joka on tehty neuvostoaikaisesta syöksytörvestä).

Arkadi Sokolovin (rummut, taustalaulu) rooli on olla yhtyeen samaani, noita, hypnotisoija, joka käyttää samaan aikaan kymmeniä kiliseviä, kalisevia, paukkuja, maagisen pitkään väriseviä perkussioita, matalia, vahvoja, pakanallisia rumpuja ja muita uskomattomia soittimia oppineesti ja ammattitaitoisesti, mutta samalla alkukantaisella intohimolla. Tämän lisäksi yhtyeessä soittavat Sergei Šeljapin (basso) ja Aleksei Derevljov (kitara, taustalaulu).

Derevljovin mukaan jokaisen muusikon – ennen kaikkea jazzmuusikon – täytyy säveltää. Jazz- ja populaarimusiikin neuvostotraditio on kuitenkin edelleenkin esteenä niin karjalaisissa kuin pietarilaisissakin musiikkioppilaitoksissa. Nuoret soittajat eivät pääse kokeilemaan omia luovia kykyjään, koska opetus perustuu jazz-klassikoihin perehtymiseen. Pietarilaiset Volkov ja Gaivoronski alkoivat ilmeisesti ensimmäisinä kehittää uutta impro-musiikkia etniseltä pohjalta ja alkoivat säveltää jo opiskellessaan Leningradin konservatoriossa. Sokolov ja Derevljov ottivat sävellysluokakseen Petroskoin musiikkiopiston tupakkahuoneen, jossa he Leonovin avantgarde-virtausten innoittamina sävelsivät ja kehittivät viiden vuoden ajan hanketta, josta Reel syn-